

GÜNAH VERGİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Ebubekir GÜLTEKİN¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 14.06.2022

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 24.06.2022

Atıf/©: Gültekin, E. (2022). Günah Vergilerine Genel Bir Bakış, *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(1), 51-60

Özet

Baba devlet bakış açısıyla ortaya çıkan paternalizm, devletin yurttaşlarını huzurlu ve güvenli bir toplum oluşturabilmek adına düşünerek, otoritesini kullanmasıdır. Devletin özellikle erdemsiz malların tüketimini kısırarak, yurttaşlarının sağlığını tehdit edip, toplum huzurunu bozan zararlı alışkanlıkların tüketimini engellemesi, paternalizmin bir gereğidir. Paternalist devlet anlayışı gereği uygulanan günah vergilerin tanımlanması ve etkinliği bu çalışmanın amacıdır. Çalışmanın sonucunda; devletlerin, yurttaşların sağlığını korumak adına koydukları günah vergilerinin, çeşitli sebeplerle arzulanan sonuçlara ulaşamayacağı, sadece vergi koyarak değil, sosyal politikalarla da desteklenerek zararlı madde kullanımının önüne geçilebileceği neticesine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Paternalizm, Günah Vergileri,

JEL Kodları: H20, H71.

AN OVERVIEW OF SIN TAXES

Citation/©: Gültekin, E. (2022). Günah Vergilerine Genel Bir Bakış, *Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies*, 2(1), 51-60

Abstract

Paternalism, which emerged from the point of view of the father-state, is the state's use of its authority by thinking of its citizens in order to create a peaceful and safe society. It is a requirement of paternalism that the state, especially by reducing the consumption of virtuous goods, prevents the consumption of harmful habits that threaten the health of its citizens and disrupt the peace of the society. The purpose of this study is the definition and effectiveness of the sin taxes applied as a requirement of the paternalist state understanding. As a result of the study; It has been concluded that the sin taxes imposed by the states in order to protect the health of the citizens cannot achieve the desired results for various reasons, and the use of harmful substances can be prevented not only by imposing taxes but also by supporting them with social policies.

Keywords: Paternalism, Sin Taxes

Jel Codes: H20, H71.

¹ Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, e-mail: ebubekir.gultekin1@gmail.com., ORCID No:

GİRİŞ

Klasik iktisadi anlayışın çok da geçerli olmadığı günümüzde, devletler, vergilere salt kamu harcamalarının finansmanı adına başvurmamakta; aynı zamanda vergilerin sosyal etkilerini de gözeterek vergi politikalarını şekillendirmektedirler. Bu noktada paternalist bir bakış açısıyla değerlendirilen devlet, bir baba edasıyla yurttaşlarına zarar veren sigara, alkol, uyuşturucu gibi malların üzerine koyduğu vergilerle hem yurttaşlarını kötü alışkanlıktan korumayı hem de devlete gelir sağlamayı amaçlamaktadır.

Özellikle son yıllarda dünyada ve Türkiye’de bağımlılık yapıcı ve zararlı alışkanlıkların kullanımı artmakta; bu durum ise birey sağlığını bozmakla beraber bireylerin ekonomisini olumsuz etkilemektedir. Ülkeleri hem sosyal hem de ekonomik olarak yıpratın başta alkol, sigara, uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklarla mücadelede hükümetler yasal prosedürler uygulayabildikleri gibi mali araçları da kullanabilmektedirler. Mali araçlar denilince ise akla ilk gelen vergiler olmaktadır. Ülkeler vergileri kullanarak kişilerin alışkanlık sonucu hem sosyal hem ekonomik olarak zarara uğrayabileceğini düşündüğü malların fiyatını arttırarak, anılan malların tüketiminin kısılmasını ya da tamamen sonlandırılmasını amaçlamaktadır. Böylelikle devletler baba görevini yerine getirerek yurttaşlarını korumuş olacaktır.

Bu doğrultuda makalede devlet, paternalizm, merit-demerit kavramları üzerinde durulup paternalist devlet anlayışı açıklandıktan sonra, paternalist devlet anlayışının bir gereği olarak günah vergilerine taraf ve karşı iddialar sunulacak ve günah vergilerinin tarihsel gelişimi ve özelliklerine değinilecektir. Akabinde günah vergilerinin etkileri ve etkinliği üzerinde durulup makale sonuçlandırılacaktır.

1. PATERNALİST DEVLET

İnsanlar mevcut kültürel ve toplumsal bir yapının içerisinde dünyaya gelirler. Yine aynı toplum içerisinde büyüüp yaşamlarını sürdürür ve ölürlür. Doğumdan ölüme geçen bu sürede toplumu oluşturan bireylerin uymakla yükümlü olduğu kuralları ve bir kısmı doğuştan gelen, bir kısmı da zaman içerisinde kazanılan hakları vardır. Bu noktada devlet, kişilerin haklarını koruyup uymakla yükümlü oldukları kuralları resmileştiren bir kurumdur. Devletler, yurttaşlarının haklarını koruyup yükümlülüklerinin çerçevesini çizerken paternalist bir tavır sergileyecektir (Buyrukoğlu vd., 2016:16).

Paternalist devletin özelliklerinin daha iyi kavranabilmesi adına “devlet” ve “paternalizm” kavramlarının ele alınması gerekmektedir.

1.1. Devlet

Gözler, devlet kavramının tanımını yaparken, George Jellinek’in *üç unsur* teorisini kullanır. Bu tanıma göre devlet, üç unsurun bir araya gelmesiyle oluşur ki bunlar; “insan,” “toprak” ve “egemenliktir”. Gözler bu üç unsuru kullanarak devleti “devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan belirli bir insan topluluğunun oluşturduğu bir varlıktır” (Gözler, 2007: 4) şeklinde tanımlar.

1. 2. Paternalizm

“İyi niyetli ve yararlı olma güdüsü ile karşısındakinin iyiliği için, onları çocuk yerine koyarak ve kendi kararını verme konusunda yetersiz sayarak, bir kişinin başka bir kişi ya da tarafa müdahale etmesidir” (Coşkun, 2021:7) şeklinde tanımlanan paternalizm; devletlerin de yurttaşları adına düşünüp onların yararına olduklarına inandıkları eylemleri gerçekleştirmek adına kurallar koyup, yurttaşlarını yönlendirmesi olarak ifade edilebilir.

Paternalizm, zararın önüne geçilmesi ve/veya kişilere fayda sağlamak amacıyla kişiler dahilinde kurulan otoritedir. Araçlarda emniyet kemeri kullanma zorunluluğu paternalist (baba) devlet anlayışının sonuçlarındandır. Bu noktada paternalist devlet anlayışı, kişilerin rızalarına dayanıp-dayanmamasına göre yumuşak veya sert paternalizm olarak ikiye ayrılır. Şayet devletler paternalizme tabi kişilerin rızalarını gözeterek eylemler gerçekleştiriyorsa yumuşak paternalizmden, rızadan uzak eylemler gerçekleştiriyorsa sert paternalizmden bahsedilebilir (Buyrukoğlu vd., 2016:17). Paternalizmin temelinde otorite koyucunun her şeyi bildiği düşüncesi yatmaktadır ki, bilgeliğin ve tecrübenin toplumda eşit dağıtılmadığı varsayımıyla otorite koyucunun bu eşitliği sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Paternalist devlet anlayışı, yurttaşlar adına ne faydalı ve istenilir ise otorite koyucu tarafından belirlenip yapılan kamusal düzenlemeler ve yaptırımlarla bireylerin ekonomik, kültürel ve sosyal tercihlerinin etkilenmesini ifade eder. Bu noktada paternalist devletin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz (Buyrukoğlu vd., 2016:17);

- ❖ Paternalist Devlet İnsana Yapılan Yatırımlara Önem Verir,
- ❖ Bireyler İçin Önem Araz Eden Eğitim, Sağlık, Adalet Ve Tasarruf Gibi Önemli Unsurları Dikkate Alarak Anılan Kavramların Zarar Görmemesi Adına Düzenlemeler Gerçekleştirir,
- ❖ Erdemli (merit) malların üretilmesini amaçlar.

Devlet ve paternalizm kavramlarının yan yana kullanılması sonucu akla direkt merit (erdemli)- demerit (erdemsiz) mallar gelmektedir. Bu iki kavramın tanımının yapılması ileriki bölümlerde günah vergilerinin anlaşılması için önem arz etmektedir.

Erdemli mal kavramını ilk defa kullanan Musgrave'e göre erdemli mallar, eğitim ve bilgi düzeyinin yetersizliği nedeniyle halk sağlığı için önem arz etmekle beraber talebin yeterli düzeyde olmadığı mal ve hizmetlerdir (Uğur, 2020:370). Yani, bünyesinde pozitif dışsallık bulundurmasına rağmen, faydalarının yeterince anlaşılmaması veya algılanamaması nedeniyle üretimi piyasaya bırakıldığında eksik üretilip, yeterince tüketilmeyen veya hiç üretilmeyip tüketilmeyen mal ve hizmetler bu gruba girmektedir (Durmuş, 2006:72).

Devlet, paternalizm, paternalist devlet, merit-demerit (erdemli-erdemsiz) mallar kavramları üzerinde durulduktan sonra bu kavramların bir bağlamda uzantısı olan; yani paternalist devlet anlayışının bir gereği olarak uygulanan ve demerit malların tüketiminin azaltılması veya sonlandırılması amacıyla başvuru olan “günah vergileri” üzerinde durulacaktır.

2. GÜNAH VERGİLERİ

Özellikle son yıllarda gerek dünyada gerekse Türkiye’de toplum sağlığına zararlı ürünlerin kullanımının önlenmesi adına devletler bir dizi önlemler almaktadır. Bu önlemlerden birisi de günah vergileri olarak isimlendirilen vergiler aracılığıyla toplum sağlığına zararlı ürünlerin fiyatlarının artırılmasıyla, bu tür malların tüketiminin azaltılması şeklindedir. Çalışmanın bu kısmında günah vergilerine taraf ve karşı iddialar sıralanıp tanımı yapılacak, amacı ve özellikleri üzerinde durulup tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilecektir.

2. 1. Günah Vergilerine Karşı İddialar

Dünyada, çeşitli isimlerle anılan günah vergilerini destekleyen veya günah vergilerine karşı gelen birtakım iddialar mevcuttur. Bu iddiaları şu şekilde özetlemek mümkündür;

Günah Vergilerine Karşı İddialar;

Buyrukoğlu, Bozdoğan ve Köktaş (2016:20) günah vergilerine karşı iddiaları şu şekilde özetler;

- ❖ Radikal Özgürlükçü iddialar vergilerin meşru olmadığını, vergilerin hırsızlık olduğunu, bundan dolayı günah vergilerinin de meşru olup olmadığını tartışmalı olduğunu belirtir.
- ❖ Görece daha ılımlı iddialar ise vergilerin tarafsız olması gerektiğini savunur, tarafsız vergi uygulanması piyasanın işleyişini aksatmaz.
- ❖ Ahlaki iddia anlayışına göre günah vergilerinin alınmıyor oluşu kişileri vergi ödemekten vazgeçirip bireylerin ahlaki kararlarını olumsuz etkileyebilir.
- ❖ Amaçların mantıksal uyumsuzluğu: Devlet bireylerin belirli davranışlarını etkileyip vazgeçirerek kendisine gelir sağlamak istemektedir.
- ❖ Günah vergileri gelir adaletsizliği oluşturabilmektedir. Sözelimi düşük gelir grubuna mensup bireylerin daha fazla sigara tüketmesi durumunda, gelirlerine kıstasla daha fazla vergi vermiş olacaktırlar.
- ❖ Günah vergileri, zararlı maddelere bağımlı olan kişilerin, aynı fiyatla daha kalitesiz maddeler tüketmeleri şeklinde alışkanlıklarını değiştirmelerine neden olur.
- ❖ Günah vergileri karaborsayı teşvik eder.
- ❖ Günah vergileri politika yapıcılar adına ahlaki risk oluşturur. Her ne kadar günah vergilerinin alınmasının öncelikli amacı, toplum sağlığının korunması olsa da hükümetler bu tür vergilerden ciddi kamu geliri elde etmekte ve bu kazanca almaktadırlar. Kamu sağlığı gözetilerek vergi konulduğu belirtilse de kişilerin üzerine vergi konulan sigara alkol gibi ürünleri tüketerek bütçeyi desteklemeleri arzulanır. Bu durum da hükümetlerin ek gelire ihtiyacı olduğunda vergi oranlarını arttırabilmesini gerekli kılar.

Günah vergilerine karşı iddiaları özetleyen Turan ve Yurdakul’a (2009:5) göre;

- ❖ Günah vergileri, regresif bir özellik taşıması sebebiyle düşük gelir grubundaki kişiler üzerinde adaletsizliğe neden olmaktadır.
- ❖ Uygulanan günah vergileri politikacıları ahlaki risk ile karşı karşıya bırakır. Öyle ki politika yapıcılar toplum sağlığına zararlı maddelerin kullanımını engellemek ile gelirlerini arttırmak adına alışkanlıkları teşvik etmek arasında kararsız kalabilirler.
- ❖ Yolsuzluk ve suça teşvik edici sonuçlar doğurabilir.

Ayrıca çeşitli politik maliyetleri olan günah vergilerinin uygulanması sonucunda bireylerin ticaretleri gayri resmi olarak yaparak devlet gelirlerini azaltmaları, hükümetlerin ek gelire ihtiyaç duyduğu zamanlarda amacı dışında kullanmaları ya da yeni günah vergilerinin uygulanmaya başlaması da günah vergilerine yöneltilen eleştirilerdendir (Yücutürk, 2015:119-120).

Günah Vergilerini Destekleyici İddialar;

- ❖ Günah vergileri kullanılarak, erdemsiz malları kullanarak çevreye ve topluma zarar veren kişiler, tüketimlerini kısırarak çevrelerini ve toplumu olumsuz yönde etkilemekten uzaklaşmakta, böylelikle zararlı alışkanlık sahibi olmayan kişiler, çevre ve toplum korunmuş olmaktadır. Bu durum *sosyal fayda ilkesi* adıyla da anılabilir (Buyrukoğlu, Bozdoğan & Köktaş, 2016:20)
- ❖ Günah vergileri, kişilerin kısa vadedeki tatminlerini uzun vadede ve daha rasyonel olan eylemlerle değiştirir (Sigara tüketerek kısa vadede tatmin olan bireyin sigarayı bıraktıktan sonra uzun vadede sağlıklı olması gibi) (Buyrukoğlu, Bozdoğan & Köktaş, 2016:20).
- ❖ Günah vergilerinin kullanılıyor oluşu kişileri zararlı alışkanlıklardan uzaklaştırarak, elinde kalan geliri daha verimli kullanmasını sağlayabilir (Turan & Yurdakul, 2009:5).
- ❖ Günah vergilerinden elde edilen gelirler yine kötü alışkanlıkların giderilmesi için yapılan çalışmalarda kullanılabilir. Örneğin sigaradan alınan Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ile sigara bırakma merkezlerinin kurulup, giderlerinin yine sigaradan alınan ÖTV ile sağlanması gibi (Turan & Yurdakul, 2009:5).

2.2. Günah Vergilerinin Tanımı

TDK'ya göre, günah “*dini bakımdan suç sayılan iş, davranış veya vebal*” anlamına gelmektedir. Devletler kamusal mal ve/veya hizmetlerin finansmanı adına ya da sosyal amaçlarla vergiler toplamaktadır. Bu vergilerden birisi de “*günah vergileridir*”.

Günah vergileri (sin tax) ile ilgili literatürde birçok tanımla karşılaşılabilir, ancak, genel olarak, günah vergisi; alkol, sigara, uyuşturucu gibi bağımlılık oluşturan ya da günah olarak değerlendirilen zevklere bir bedel uygulanması veya çevreye/insana zararlı eylemlerin vergilendirilmesi olarak tanımlanabilir. (Ayrangöl & Yelman, 2017:277). Başka bir deyişle toplumun sağlığını, huzurunu bozup, zararlı olduğu kanaatiyle bazı mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerdir (Ayrangöl, & Yelman, 2017:277).

Günah vergileri geleneksel olarak alkol, sigara gibi mallarla sınırlı kalmaktaydı, ancak, günümüzde bu alan genişlemiş, farklı ülkelerde ve alanlarda günah vergisinin kapsamına *fast food* gibi obeziteye neden olan mallar girmeye başlamıştır (Buyrukoğlu vd., 2016:17).

2.3. Günah Vergilerinin Tarihsel Gelişimi

Günah vergileri kullanılarak kişilere ve topluma olumsuz etkileri olan mal ve hizmetlerin kullanımını kontrol altına alma çabası eski tarihlere dayanmaktadır. İstenmeyen eylemlerin, zararlı alışkanlıkların vergilendirilmesi noktasında başvuru günah vergisinin ilk örneklerine Çin’de rastlanmaktadır.

Günümüzden yaklaşık 5000 yıl kadar önce Çin’de halkı sarhoş edip, sağlıklarına da zarar veren ürünlerle ilgili bir takım kanuni düzenlemelere gidilmiştir, şöyle ki pirinç şarabını keşfeden kişinin cezai

yaptırımla karşılaşması günah vergisinin ilk örneklerinden kabul edilir (Ayrangöl, & Yelman, 2017:278). Daha sonra dünya genelinde benzeri uygulamalarla alkol kullanımını azaltmak veya kontrol altında tutmak adına yasal birtakım düzenlemeler yapılmıştır.

İngiltere’de günah sayılan eylemleri kontrol altına almak amacıyla din ve ahlak anlayışına dayanarak çıkarılan; tütün, alkol gibi zararlı malların kullanımı ve ahlaka aykırı eylemler ile ilgili kanunlar vardı ve bu kanunlar beraberinde çeşitli yasakları getirmekteydi (Turan & Yurdakul, 2009:3). Özellikle ahlaki konuların vergilendirilmesi noktasında şu pasaj örnek olarak verilebilir (Turan & Yurdakul, 2009:3-4).;

“Örneğin Papa X. Leo ihtiyaç duyduğu fonları, hayat kadınlarının kazançlarından sağlamaktaydı. Papa, binlerce vesikalı hayat kadınına günah vergisi vermeye zorlamıştır. Papalık, hayat kadınlarından pişmanlık sonucu günahlarının affedilmesi karşılığı aldığı ücretleri arttırmıştır ve ruhlarını cehennemden harç karşılığı kurtarmıştır. Papa II. Clement, genelev gelirini kiliseye aktarmıştır. Hayat kadınlığı ile suçlanan kişiler malvarlığını elden çıkartırken, hayatta ya da ölü olduğuna bakılmaksızın, mal varlığının yarısını, rahibe manastırına devretmekteydi. Mahkemelerin genelevleri vergilemesi ile ilgili yetkisi, 16.yy’ın yarısına kadar varlığını sürdürmüştür”.

12.yy’da, düğün öncesi eş adayını terk eden nişanlı erkeklerin cezalandırılması, 17.yy’da Massachusetts kadınlarının altın ve gümüş kullanmaları ve yüksek topuklu ayakkabılar giymelerinin yasaklanması, Osmanlı’da Müslüman olmayan azınlıklardan alınan *Şıra Resmi*, İngiltere, Hollanda, Almanya gibi ülkelerde ordunun finansmanı adına alınmaya başlanan *Özel Tüketim Vergisi* gibi, tarihsel süreç içerisinde hemen her dönemde günah vergilerine başvurulduğunu göstermektedir (Turan & Yurdakul, 2009:3-4).

Son zamanlarda ise günah vergileri daha geniş bir yelpazede değerlendirilmiş, müstehcen içerikli video, fast food tüketimi, fosil yakıt tüketimi gibi insan ve toplum sağlığına zararlı ve/veya toplumun ahlaki dinamiklerini bozucu, kişileri suça teşvik edici eylemler de vergi kapsamına alınmıştır.

2.4. Günah Vergilerinin Amacı

Günah vergilerine başvurulması eski zamanlara dayanmaktadır. Her vergide olduğu gibi günah vergilerine başvurulma nedeni kamusal hizmetlerin finansmanının sağlanmasıdır. Ancak bu neden günah vergilerine başvurulmada yeterli olmayıp, aynı zamanda vergilendirmenin sosyal amacı da gözetilmektedir. Hukuksal olarak yasaklanmamakla beraber ahlaki, sosyal ve/veya sağlık açısından başta kullanıcılar olmak üzere topluma zarar verdiği değerlendirilen *demerit mallar* üzerine konulan günah vergileriyle anılan erdemsiz malların tüketimi azaltılmak veya tamamen sonlandırmak amaçlanmaktadır (Korkmaz & Şimşek, 2017:19).

Sigara, alkol gibi bağımlılık oluşturan zararlı malların kullanımını toptan yasaklamak, demokratik devlet anlayışına uygun olmamaktadır. Kaldı ki toptan yasaklama bu tür demerit malların ticaretinin yasadışı yollarla yapılmasına neden olabilmektedir. Diğer taraftan bu tür malların üretilip, ticaretinin yapılıp kullanılmasına otorite tarafından koşulsuz göz yumulması bireyin ve toplumun sağlığını bozmakta, suç vakalarının artmasına ve beraberinde kamu düzeninin bozulmasına neden olabilmektedir. Bu ve benzeri sebeplerle dünyada devletler genel olarak demerit malların ticaretini, kullanılmasını tamamen yasaklamamakta, tamamen de serbest bırakmamaktadır. Bunun yerine sigara, alkol gibi bağımlılık yapan ve zararlı malların ekonomik değerini yükselterek, kullanıcıların kolayca ulaşmasını engellemeye

çalışmaktadırlar. Bu tür mallar üzerinden alınan yüksek vergiler ile tüketimi kısılmaya çalışılmaktadır. (Yüçetürk, 2015:115).

2.5. Günah Vergilerinin Özellikleri

Erdemsiz mallar üzerinden alınan günah vergilerinin sahip olduğu bazı özellikler vardır. Bu özellikleri aşağıdaki şekilde belirtebiliriz;

- ❖ Günah vergilerinin kapsamında olan mal ve hizmetler erdemsiz mallar oldukları için bu mallarda talep, esnek değildir (Torun & Ekinci, 2014:26-27). Çünkü anılan mal ve hizmetler bağımlılık ortaya çıkardığından bu mallarda talep esnekliği düşüktür. Bir diğer taraftan bu malların başka mallarla ikamesi zor olduğundan bu tür mallar üzerinden alınan vergiler artırılrsa dahi erdemsiz mal özelliği gösteren bu tarz mallara talep devam etmektedir (Ayrançöl & Yelman, 2017:277).
- ❖ Günah vergilerinin kapsamında olan başta alkol, sigara, uyuşturucu gibi erdemsiz malların kullanımı hem bireylerin sağlığını tehdit etmekte hem de toplumun ahlaki eylemlerini olumsuz etkilemektedir. Bu noktada devletler zararlı alışkanlıklar doğuran mal ve hizmetlerin olumsuz etkilerini giderebilmek ve zararlı mal ve hizmetlerin kullanımıyla beraber birey ve toplum arasında toplumun dezavantajına yol açacak maliyet farkını vergilerle gidermeye çalışmaktadır.
- ❖ Günah vergilerinin alınmasının temel amacı gelir elde etmek olmasa da alınan verginin sosyal etkisiyle beraber hazineye ayrıca ciddi bir gelir kaynağıdır (Uğur & Kömürçüler, 2015:327).
- ❖ Günah olarak kabul edilen eylemler, kişinin salt kendisine değil, başka insanlara da zarar verdiği için negatif dışsallıklar oluşturmaktadır. Günah vergileri aracılığıyla negatif dışsallık oluşturan bu malların tüketimi minimize edilmeye, mümkünse sıfırlanmaya çalışılmaktadır (Buyrukoğlu vd., 2016:19).
- ❖ Sağlıksız eylemler üzerinde caydırıcıdır.
- ❖ Günah vergisi bağımlılık yapan malların kullanımı dahilinde insani düşkünlüklere beden yüklemek adına alınan bir tür tüketim vergisidir (Turan & Yurdakul, 2009:2).

Günah vergileri ele alınırken ağırlıklı olarak sigara, alkol gibi görece daha fazla kişilerce kullanılan zararlı alışkanlıklar üzerinde durulurken, özellikle son yıllarda hükümetlerin “*obezite ile mücadele*”, “*fosil yakıt kullanımı*”, “*müstehcen eğlenceler*” gibi davranış türleri de kötü alışkanlık kapsamında değerlendirilip, günah vergileri ile bu tür davranış kalıplarının değiştirilmek istendiği görülmektedir (Turan & Yurdakul, 2009:2).

Yukarıda sayılan günah vergilerinin temel özelliklerine bakıldığında; karar alıcıların günah vergilerine başvurularının öncelikli nedeninin birey ve toplum sağlığını ve bununla beraber toplum ahlakını korumak; zararlı maddeler kullanılması kaynaklı suçların önüne geçebilmek olduğu görülecektir. Öte yandan vergi kamu geliri kaynakları içerisinde yer aldığından, günah vergilerine başvurulmada öncelikli amaç her ne kadar sosyal sonuç odaklı olsa da, özellikle vergiye konu mal ve hizmetlerin esnekliklerinin düşük olmasından kaynaklı hazineye hatırı sayılır bir katkısı olmaktadır. Bu noktada ülkemizde günah vergileri; Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) gibi vergiler dahilinde değerlendirildiğinde vergi gelirleri içerisindeki payının ne denli büyük olduğu görülecektir. Ancak KDV, ÖTV gibi vergilerin kamu gelirleri içerisindeki büyüklüğü konumuz dahilinde ele alınmamış olup, ayrı bir inceleme konusu oluşturmaktadır.

3. GÜNAH VERGİLERİNİN ETKİNLİĞİ

Yapılan araştırmalara göre yetişkin dünya nüfusunun beşte biri sigara kullanmakta ve bu sigara kullanıcılarının alışkanlıkları zamanla nikotin bağımlılığına dönüşmektedir (Kavaklı Demir & Çelikay, 2020:55). Başta sigara olmak üzere kişi sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olan malların kullanımın azaltılması veya tamamen önüne geçilmesi adına uygulanan günah vergilerini savunanlara göre, negatif dışsallıklara neden olan, bağımlılık yapan ve zararlı olan alışkanlıkların vergilendirilmesi kişilerin davranış kalıplarını zararlı olan alışkanlıklardan uzaklaştıracak şekilde etkilemesi sebebiyle günah vergilerini desteklemektedirler. Ancak yapılan çalışmalar günah vergilerinin etkilerinin sınırlı olduğunu göstermektedir.

Devletler sigara, alkol gibi zararlı alışkanlıklar doğuracak malları yüksek oranda vergilendirirse, esnekliği düşük olan malları tüketen ve aynı zamanda bağımlı olan tüketiciler, tüketim miktarını azaltmamakta, ancak, tükettiği malların niteliğini değiştirmektedir. Sözgelimi, sigara tüketimini azaltmak adına sigaradan alınan ÖTV miktarının artırılması sonucu sigara kullanıcıları daha yüksek nikotin oranına sahip, filtresiz ve daha kalitesiz tütün ürünlerine yönelirler (Turan & Yurdakul, 2009:8).

Günah vergilerinin yüksek oranda kullanılması kaçakçılığın artmasına neden olabilmekte ve zararlı olarak addedilen malların tüketiminin kısılması amacına ulaşamamaktadır. En nihayetinde ise kaçakçılığın artması devletin vergi gelirlerinin azalması ile sonuçlanır.

Günah vergilerinden elde edilen gelirlerin negatif dışsallıkların neden olduğu sosyal zararların finansmanında kullanılması, günah vergisini savunan kesimlerce desteklenmektedir. Vergiler öz olarak belirli harcamaların finansmanı için kullanılmak adına toplanmamakla beraber bazı vergi gelirlerinin bazı harcamalara tahsis edilmesi ya da ipotek edilmesi yeni bir durum da değildir (Turan & Yurdakul, 2009:8). WHO 'da bu görüşü desteklemekte ve hastalıkların kontrol altına alınması ya da genel sağlık hizmetleri adına günah vergilerinin tahsis edilmesini önermektedir.

SONUÇ

Yurttaşlarının ve toplumun sağlığını, kamu ahlakını ve düzenini gözeten paternalist özellikler sergileyen devletler başta sigara, alkol gibi zararlı alışkanlıklar doğuran malların kullanımını azaltmayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda kullandığı araçların başında günah vergileri gelmektedir. Kişi ve toplum sağlığına zararlı malların vergilendirilmesi, vergi oranlarının yükseltilmesi ile tüketim kısılarak devlet hem bireylerin hem de toplumun sağlığını korumuş olacak, diğer taraftan da kamu harcamalarının finansmanında kullanılmak üzere gelir elde edilmiş olacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki vergi artırmak veya yeni vergiler koyarak her daim zararlı alışkanlıkların tüketimi engellenemeyebilir. Hatta kişiler vergi ödemekten kaçınacakları gibi bağımlı oldukları malları kullanmak adına daha düşük nitelikli, yasal olmayan ürünlere yönelebileceklerdir. Bu doğrultuda devletlerin sigara, alkol gibi; son yıllarda gündemde olan fast food ürünleri, fosil yakıt ve kişiye ve topluma zarar veren ürün ve hizmetlerin kullanımının azaltılması adına salt vergilere başvurmasından öte vergilerle beraber sosyal politikaları da beraber yürütmesi yerinde olacaktır. Kişilerin sağlığının korunması adına eğitici çalışmaların yapılması, bağımlılık yapan malların kullanımının engellenmesi adına çeşitli kurum ve kuruluşların kurulup birey ve toplumun bilinçlendirilmesi de önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Buyrukoğlu, S. & Bozdoğan, D. & Köktaş, A. M. (2016). Paternalist Devlet Anlayışının Bir Gereği Olarak Günah Vergileri: Türkiye rneği, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3): 15-31.
- Gözler, K. (2020). *Devletin Genel Teorisi*. Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
- Aktan, C. C. (Ed.) (2021). Paternalizm. İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Uğur A. (2020). "Erdemli Bir Mal Olarak Kan ve Kök Hücre Bağışı Yapan Gerçek Kişilere Vergi İndirimi Sağlanması", *Alanya Akademik Bakış*, 4(2): 369-380.
- Durmuş, M. (2006). Sosyal (Kamusal) Malların Yeniden Tanımlanması Gereği, *Ekonomik Yaklaşım*, 17(59): 65-97.
- TDK, Güncel Türkçe Sözlük.
- Ayrangöl, Z. & Yelman, E. (2017). Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Günah Vergilerinin Ekonomik ve Sosyal Etkileri, *International Congress On Management Economics Business* 276: 284.
- Korkmaz, G. & şimşek, . (2017). Sigara Bağımlılığına Yönelik Müdahaleler, *Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 3, 14-23.
- Yücetürk, G. (2015). Ülkemizde ve Dünyada Birey ve Toplum Sağlığına Zararlı rnlerin Vergilendirilmesi ve Günah Vergisi Kavramı, *Vergi Dünyası*, 190: 115-122.
- Torun, T. & Ekinci, F., (2014). Sigara ve Benzer Nitelikli Alışkanlık Yaratın rnlerin Tüketiminin Azaltılmasına Yönelik Sosyal Pazarlama Uygulamalarında Vergilerin Etkinliği, *Sakarya İktisat Dergisi*, 3(2), 19-39.
- Uğur, A. & Kömürcüler, E. (2015). Türkiye'de Sigaranın Vergilendirilmesinin Etkinliği, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(4), 327-346.
- Turan, D. & Yurdakul, A. (2009). Zararlı Alışkanlığı nlemeye Yönelik Bir Araç Olarak Günah Vergileri ve Etkinliği, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1(2): 1-13.
- Kavaklı D. E. & elikay, F. (2020) Paternalist Anlayış Perspektifinden Erdemsiz Mallar ve Kamu Müdahalesi: Ampirik Bir Değerlendirme, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20(39):53-69.

